

בינת זקנים

לקחי מוסר ודרך ארץ הנלמדים מפרשת השבוע מחז"ל וזקני הדורות ז"ל

וישלח - תשפ"ב

הצילנני נא מיד אחי מיד עשו וגו' (בראשית ל"ב י"ב)

תפילה: המתפלל צריך לפרש דבריו בתפילותו

כתב הזוהר (וישלח דף קסט), מכאן, מאן דצלי צלותיה דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות (מי שמתפלל תפילתו, צריך לפרש דבריו כראוי), על כן היה פירש "מיד אחי מיד עשו". ולא יחשוב, הלא הקב"ה בוחן לבות והוא יתברך מבין כוונתו, אלא צריך לפרוש. והטעם נראה לי, כי התיבות של התפילה המתהוות מאותיות קדושות, עולות למעלה ובוקעות הרקיעים. (של"ה - וישלח - דרך חיים תוכחת מוסר).

ענוה: המקבל רב שפע מה' לא יחשוב שהוא ראוי לכך, אלא ישפיל עצמו לפני ה' כל אדם שיש בו גסות הרוח, כאילו בנה במה (סוטה ד), פ"א אף שאינו מתגאה בפועל, רק חושב הטובה שהטיב עמו השי"ת ברוב שפע שהוא ראוי לכך, ולא כמו שאמר יעקב אבינו (בראשית ל"ב י"א) "קטונתי מכל החסדים", איש כזה בונה במה לעצמו. אבל הענוים, כאילו הקריבו בבית המקדש, כדאיתא בסוטה (ה): כל המשפיל עצמו כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר (תהלים נ"א י"ט) "זבחי אלקים רוח נשברה". (של"ה - פרשת עקב תורה אור).

מיעוט תענוגים: למעט תענוגי עוה"ז, שמא מתמעטים זכויותיו ע"י הנאותיו

"קטונתי מכל החסדים", יעקב אבינו היה ירא שנתמעטו זכויותיו מחמת שקיבל מהשי"ת כמה חסדים. אם כן, מה יחשוב הדיוט חוטא כשהקב"ה משפיע לו טובה?! אף אם יש בידו איזה זכיות, הלא נחשבו לכולם וכבר אכל אותם. על כן יצטער במאד ואל יהנה הרבה מעולם הזה, ויעשה צדקה וגמילות חסדים, ויהיה נכנע במאד מאד, וכולי האי ואולי. (של"ה - וישלח - דרך חיים תוכחת מוסר).

צדקה: אבותינו נשתבחו בצדקה, ובזכות הצדקה זכו בעוה"ז ולעוה"ב

אבותינו הראשונים, מפני מה זכו בעולם הזה ולימות המשיח ולעולם הבא? מפני שנהגו עצמן בצדקה. אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה בנו, לא נשתבחו אלא בצדקה. אברהם לא נשתכח אלא בצדקה, שנאמר וכו'. יעקב לא נשתבח אלא בצדקה, שנאמר "קטונתי מכל החסדים", אין "קטונתי" אלא מעט, אין מעט אלא צדקה, שנאמר (משלי ט"ז ח) "טוב מעט בצדקה", וכו'. (תנא דבי אליהו - זוטא פרק א').

להתרחק מן הסכנה: שמא לא יעשו לו נס, ואם עושים לו נס מנכים לו מזכויותיו

לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר שעושיני לו נס, שמא אין עושיני לו נס. ואם עושיני לו נס, מנכין לו מזכויותיו. מאי קראה? "קטונתי מכל החסדים ומכל האמת", אמר יעקב לפני הקב"ה "מתירא אני שמא על הנס שאתה עושה לי אתה מנכה מזכויותי, ונמצאתי קטן מכל החסדים ומכל האמת". (תענית כ: [ע"פ גירסת עין יעקב], ושבת לב).

הקב"ה רוצה יותר בקיום זכותנו לעתיד לבוא, ולא לתת לנו בעולם הזה הכלה והבלה. (תורת המנחה - חיי שרה דרשה י"א).

קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך וגו', הצילנני נא מיד אחי וגו' (בראשית ל"ב י"ב)

תפילה: יכניע עצמו ויתבונן בריבוי טובות ה' עליו, ואח"כ ישאל צרכיו

מכאן שראוי לאדם שיתבונן בתפילתו חסרון עצמו ופחיתותו, ואדנות האדון אשר הוא אליו עבד, זהו שאמר "את עבדך". ושיתבונן בריבוי חסדי השי"ת וטובותיו עליו, שהוא יתברך אדון לכל העולם - מטיב אותם טובות האדון על העבד לא בחיוב, רק חסד גמור. ואחר שיתבונן בכל זה, ישאל צרכיו. וכן אמר יעקב, "הצילנני נא". (רבינו בחיי בראשית ל"ב י"ב).

קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עבדתי את הירדן ועתה הייתי לשני מחנות (בראשית ל"ב י"א)

הודאה להשי"ת: להודות לה' על הטובות שהשפיע לו - ולהכיר רב טובו יתברך עליו מעולם

"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" (דברים ו' ה') - אהבהו בכל לבבך כאברהם אביך, כו'; "ובכל נפשך" - כיצחק שעקד עצמו על גבי המזבח, כו'; "בכל מאדך", הוי מודה לו - כיעקב אביך, שנאמר "קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות". (ספרי - ואתחנן פיסקא ל"ב).

לא נדמה בנפשנו הצלחתנו בצדקתנו ויושר לבבנו, אבל נאמין ונדע עם לבבנו כי הצלחתנו מחסד העליון ורב טובו, וכענין שאמר יעקב אבינו ע"ה "קטונתי מכל החסדים ומכל האמת". (שערי תשובה שער ג' אות כ"ט).

אמרו להקב"ה "מי יודה לך?" אמר להם הקב"ה "יאמר נא ישראל (יעקב) החסד שעשיתי עמו; לא ליום ולא לשנה, אלא לעולם", שנאמר "קטונתי מכל החסדים". אמרו לו [ליעקב] "וכמה חסדים עשה עמך?" אמר להם "אין להם קצבה! אלא האלקים הרועה אותי מעודי עד היום הזה" (בראשית מ"ח ט"ו). (מדרש תהלים - פרק ק"ח).

"כי במקלי וגו'", מכאן שחייב אדם שיזכור ימי הרעה בזמן השלוה - כדי שיתבונן ביתרונו ויודה להקב"ה על זאת. וכן אמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ז' י"ד) "ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה", פירוש, ביום טובה ראה ביום רעה. (רבינו בחיי - בראשית ל"ב י"א).

הכרת הטוב להשי"ת - צדקה וחסד: המתעשר יכניע עצמו לפני ה', ויעשה צדקה וחסד בעשרו

כי ירחיב ה' את גבולו ונותן לו עושר בלי טורח גדול, יראה שלא יהיה "עושר שמור לבעליו לרעתו" (קהלת ה' י"ב) ח"ו, רק יראה תמיד לעשות צדקה וחסד כפי הברכה אשר ברכו ה'. ואל יתגאה בעשרו ח"ו, "כי אש היא עד אבדון תאכל" (איוב ל"א י"ב); אדרבה ואדרבה, יותר יהיה בכנעו לפני השי"ת, ויאמר "קטונתי מכל החסדים" (בראשית ל"ב י"א), ויעשה רצון קונו. (של"ה - שער האותיות ערך "סיפוק").

[ועיין בספר **חובות הלבבות** (שער עבודת האלקים פרק ו') שמי שהקב"ה משפיע עליו טובה, חייב בתוספת עבודת ה' - בתור הודאה על אותה טובה שקיבל, ובזכות זה הקב"ה יתמיד ברכתו, ע"ש. ובכתובות (סו): אמרו "מלח ממוזן - חסר", פירש"י הרוצה למלוח ממוזן, כלומר לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרונו זהו קיומו, עכ"ל].

**פִּי יִרְא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבֹא וְהִפְנִי אִם עַל בְּנִים וְגו', וְאֵתָה אֲמַרְתָּ
הֵיטֵב אֵיטֵיב עִמָּךְ וְגו' (בראשית ל"ב ב-ג)**

כוונה בקיום המצוות: כוונה רצויה בעשיית מצוות שעליהן מקבלים טובות בעוה"ז
הך "ואתה אמרת" קאי על "כי ירא אנכי אותך", פי' דעיקר יראתו
ודאגתו לא היה על מה שנוגע לעצמו ולבניו בעצמם - דעשו יעשה
עמהם רעה, רק עיקר יראתו על כבוד ה' שמה גרם החטא ויהרגם עשו
ולא יקויים רצון הבורא יתברך שאמר שייטיב לו ולזרעו, ועל זה היה
מצטער. (בית הלוי עה"ת - וישלח שם).

[ע"ע בבית הלוי עה"ת שם. ודומה לזה כתב בפרשת תרומה, שביאר מאחז"ל
(פסחים ה.) האומר "סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני" או "שאהיה בן עולם הבא"
הרי זה צדיק גמור, [ע"כ], דישאל המאמין בה, כשנותן בשביל שיחיו בניו הרי גם
זה הוא רצון ה' - שיחיו מאמיניו ויהיה להם כל טוב, ונמצא דכוונתו הוא ג"כ מצוה,
עכ"ד, וע"ש עוד].

וַיִּקַּח מִן הַבָּאֵר בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו, וְכו' (בראשית ל"ב י"ד)

עשיית שלום: יוותר האדם משלו ויכנע כדי לעשות שלום

ראוי לאדם שיותר משלו לתת לשונאו, ויכנע לו בתכלית מה
שאפשר, עד שישלים עמו, אע"פ שהיה שונאו פחות המעלה והוא גדול
המעלה, כי הוא עושה זה ההכנע בעבור עצמו - שימלט משונאו, לא
בעבור שונאו. וראוי לו ג"כ שיהיה מה שיתן לו באופן שיהיה שלם
ויסדרהו בסידור אשר יראה בו המתנה יותר גדול. הלא תראה שיעקב
נכנע לעשו בכל זה האופן הנפלא, ונתן לו זה המתנה הנפלא וכו', וצוה
לתת ריוח בין העדרים כדי שיראה המתן יותר גדול. (רלב"ג - בראשית ל"ב).

וַיִּנְתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ (בראשית ל"ב כ"ה)

זהירות בממון: שלא יבוא לידי נסיון של גזל

בפרק גיד הנשה (חולין צ"א), אמר רבי אלעזר, שנשתייר (יעקב) על פכים
קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהן ממונם יותר מגופם. וכל כך למה?
לפי שאין פושטין ידיהם בגזל (כדי שלא יפשטו ידיהם בגזל רבינו יונה - משלי י"ז
י"ח). (של"ה - וישלח - דרך חיים תוכחת מוסר).

השתמשות בממונו: לא יפזר ממונו לריק, אבל במקום מצוה יא ותן גדול

הציקנות, היא מדה מגונה ברוב עניניה. והטוב שבזאת המדה, שאינו
מפקיר ממונו בהבלים. וילמד מיעקב אבינו שהיה ציקן שאין דוגמתו,
שנאמר "ויתר יעקב לבדו" וכו'. ראה הציקנות הגדולה, שאדם עשיר
כמו יעקב, היה לו לחזור אחר פכים קטנים. ומצינו במקום אחר שהיה
וותרן שאין דוגמתו, כמו שדרשו רז"ל (שמו"ר ל"א י"ז) "בקברי אשר כריתי
לי" (בראשית ג' ה'), מלמד שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן
ועשה כרי, ואמר לעשו "טול בשביל חלקך במערה", [ע"כ]. היש וותרן
כזה?! לכן מזה ילמד האדם שלא יפזר לריק ושלא לצורך. ובמקום
מצוה, כגון בצדקה ובשאר מצוות התלויות במעוה, כגון לקנות רב וחבר
וספרים, יהיה וותרן גדול, כדי להשיג מעלות עליונות! (אורחות צדיקים
- שער הציקות).

**וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֲצִיגָה נָא עִמָּךְ מִן הָעֵם אֲשֶׁר אֵתִי, וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה
אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי (בראשית ל"ג ט"ו)**

סניבה טובה: להתרחק מחבר רע

הכוונה ביעקב, כי לא היה חפץ בהם ובחבורתם כלל. (רמב"ן - בראשית
ל"ג ט"ו).

וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שְׁכָם כּו' וַיַּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר (בראשית ל"ג י"ח)

מוסר: יתקן האדם את מעשיו ואח"כ יוכל לעשות תקנות לאחרים

הנהגה ישראל: מצוה גדולה היא לתקן צרכי העיר

במסכת שבת (לג:) 'ויחן את פני העיר', אמר רב, מטבע תיקן להם.
ושמואל אמר, שווקים תיקן להם. ורבי יוחנן אמר, מרחצאות תיקן להם.
ויש כמה פירושים על זה, אמנם העיקר ליראת שמים הוא, שיהיה האדם
שלם בשלש שלמות הנרמז ב"ויבא יעקב שלם" - שלם בגופו, שלם
בממונו, שלם בתורתו (שבת לג:), דהיינו שלמות הגוף - שיהיה הגוף נקי
מכל מעשה עבירה, ושלמות הממון - שישא ויתן באמונה, ושלמות
הנפש העולה על כולם - במעלת התורה. באלו הענינים היה יעקב שלם
בתכלית השלמות, ואח"כ עשה תקנות לאחרים. ככה יעשה האדם.

וגם מפשוטו לא תצא [מאמר הנ"ל], כל מה שאדם יכול לתקן צרכי
העיר מצוה גדולה היא. (של"ה - וישלח - דרך חיים תוכחת מוסר).

וַתֵּצֵא דִינָה בַת לֵאָה (בראשית ל"ד א')

צניעות נשים: כל כבודה בת מלך פנימה

מאד מאד צריכה אשה להיות צנועה 'כל כבודה [בת מלך] פנימה'
(תהלים מ"ה י"ד). לא מבעיא אשת איש, אפילו פנויה שלא היתה לאיש. צא
ולמד מה קרה לדינה! שהיתה זרע יעקב אבינו זרע לאה אמנו, עכ"ז
אירע לה מה שאירע לה. אם כן [כמה] צריכין שמירה יתירה בנות
דעלמא! (של"ה - וישלח - דרך חיים תוכחת מוסר, וכע"ז ברלב"ג - בראשית ל"ב).

[ומ"מ אין להרהר אחר יעקב ולא איך יצא זה המכשול של דינה, דע כי טבע דינה היה
טבע זכר שהוא יוצא השדה, על כן היתה יצאנית. והענין, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות
ס.: תנחומא ויצא ח') שדינה היתה זכר בבטן אמה ויוסף היה נקבה בבטן אמו, והתפללה
לאה על זה ונתהפכו שניהם, מכל מקום היה בה טבע הזכר. וזהו שאמר "בת לאה", כי מה
שנעשית בת ולא בן זה היה מכח תפילת לאה. (של"ה שם)].

וַתִּדְבֹק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה וְגו' (בראשית ל"ד ג')

מוסר: מחשק הרשע בעשיית העבירה יש ללמוד לחשוק כן בעשיית המצוות

במדרש רבה (פ' ז') ריש לקיש אמר, בשלש לשונות של חיבה חבב
הקב"ה את ישראל, בדביקה, בחשיקה, בחפיצה. בדביקה, "ואתם
הדבקים בה" (דברים ד' ד'), בחשיקה, "לא מרובכם מכל העמים חשק ה'
בכם" (דברים ז' ז'). ובחפיצה, "ואשרו אתכם כל הגוים וגו'" (מלאכי ג' י"ב).
ואנו למדים אותו מפרשתו של אותו הרשע כו', עיין שם. כלומר, אם
הרשע הזה שהיתה כוונתו להנאת עצמו עולם הזה, רצה להשיגו
בדביקה ובחשיקה ובחפיצה, ומה יעשה האדם הרוצה להשיג מענין
עולם הבא, ואין וכמה צריך וצריך לדביקה וחשיקה וחפיצה. (של"ה -
וישלח - דרך חיים תוכחת מוסר).

[וכע"ז כתב ה**בן איש חי** ז"ל (דרשות בן איש חיל ח"ג - דרוש ב' לשבת הגדול): צריך
שהאדם יעשה בחומר שלו רוחני. דהיינו, שאם יש לו קנאה וחמדה ותאוה וכיוצא,
יבערם מעניני עולם הזה ויעסוק בהם בעניני עולם הבא - שהם התורה והמצוות,
ושם תהיה חמדתו וקנאתו ותאוהו וזריזותו! וממילא בזה יכנע החומר וישבר כח
היצר הרע ויעשנו יצר הטוב. עכ"ד. וע"ע בספר מלחמת קודש (פרק ז' סעיף ס"ו-ס"ט)
מה שהבאנו עוד כיוצא ב].

הִסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַח וְגו' (בראשית ל"ה ב')

נקיות הבית: יסיר האדם מביתו כל דבר איסור וכל דבר מגונה

ראוי לאדם שישב אל ה' יתברך בכל עת, ויסיר מביתו כל דבר איסור
וכל דבר מגונה, כי כל התועבות נקראות בשם עבודה זרה, ויהיה ביתו
נקי מכל נגע ומכל סיג, 'והיה מחניך קדוש' (דברים כ"ג ט"ו). (של"ה - וישלח
- דרך חיים תוכחת מוסר).